

KULTTUURIHISTORIAN
TUTKIMUS
Lähteistä menetelmiin
ja tulkintaan

Toimittaneet Rami Mähkä, Marika Ahonen, Niko Heikkilä,
Sakari Ollitervo & Marika Räsänen

CULTURAL HISTORY – KULTTUURIHISTORIA 17

Kustantaja Kulttuurihistorian seura, Turku
ISBN 978-952-68776-8-6 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-68776-9-3 (PDF)
ISSN 1458-1949

Kulttuurihistorian seura
c/o Kulttuurihistoria
20014 Turku
<http://kulttuurihistoria.net>

© kirjoittajat
Ulkoasu: Henri Terho ja Heli Rantala
Taitto: Heli Rantala

Kannen kuva: Valtionarkiston (nyk. Kansallisarkisto) tutkijasali tarjosi historian-
tutkijoille ajanmukaiset puitteet vuonna 1901. Kuvaaja: Atelier Nyblin A.B. Lähde:
Museovirasto, Historian kuvakokoelmat, HK19650527:2. CC BY 4.0.

Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

YKSILÖ, ELÄMÄNKERRONTA JA KULTTUURIHISTORIA

Maarit Leskelä-Kärki ja Karoliina Sjö

Olen hahmottanut persoonallisuuden, kulttuuritaustan, tunnekokemusten ja maailmankatsomuksen vaikutusta tutkimuskohteeni elämänvalintoihin ja koettanut tätä kautta tavoittaa syvempää ymmärtämystä sekä häneen että hänen kauttaan koko aikakauden luonteeseen ja sen keskeisiin historiallisiin muutoksiin. Olen myös – – konstruoinut historiallisesta aineistosta erään elämäntarinan, joka esimerkinomaisuudestaan ja monista yleisistä piirteistään huolimatta oli sittenkin ensisijassa jäljittelemättömän ainutkertainen.¹

Historioitsija Irma Sulkusen 1980–1990-luvuilla ilmestynyttä tutkimustrilogiaa, jossa hän tarkasteli naisten yhteiskunnallista toimijuutta kolmen erilaisen naisen elämäntarinan kautta (Miina Sillanpää, Mandi Granfelt ja Liisa Eerikintytär), voi syystä pitää vähintäänkin kotimaisena klassikkona ja pioneerimaisena hankkeena.² Siinä yhdistyivät ajan keskeiset, silloin vielä Suomessa tuoreet tutkimussuuntaukset eli mikrohistoria ja naisten historia. Samoihin aikoihin ilmestyneen kansainvälisen klassikon, Natalie Zemon Davisin *Kolme naista: Kolme elämää 1600-luvulla* -teoksen (1995, suom. 1997) tavoin Sulkunen yhdisti his-

¹ Sulkunen 1995, 9.

² Sulkunen 1989; Sulkunen 1995; Sulkunen 1999.

torioitsijan vankan ammattitaidon kykyyn rakentaa narratiiveja osin muistetuista, osin historian unohduksiin jääneistä naisten elämistä. Kuten Sulkunen edellä olevassa toteaa, elämäkertatutkijat pakostikin tasapainoilevat ainutkertaisen elämäntarinan ja historiallisen esimerkinomaisuuden välillä. Erityisen ja ainutkertaisen sekä yhteisen ja jaetun välinen suhde onkin yksi elämäkertatutkimuksen keskeisimpiä haasteita.

Kiinnostus yksilöä koskevaan historiantutkimukseen on vahvasti sidoksissa uusien historioiden nousuun, ja tutkimuskenttien kehitys on liittynyt historiantutkimuksen painopisteiden muutoksiin. Suurmiehistä ja -naisista on siirrytty tarkastelemaan yhä enenevässä määrin tavallisia ihmisiä ja heidän historiaansa (niin sanottu *history from below* -näkökulma³). Tutkijat ovat nostaneet esiin marginalisoituja ja unohdettuja sekä tehneet näkyväksi historiallisen todellisuuden moninaisuutta. Historiantutkimuksen painopisteiden muutokset ja kiinnostus yksilöihin liittyvät vahvasti uudenlaisen sosiaali- ja kulttuurihistorian nousuun 1960-luvulta lähtien. Tähän kytkeytyivät myös postkolonialistiset, feministiset sekä sukupuoli- ja queer-historialliset näkökulmat. Näiden suuntausten ja näkökulmien myötä tutkijat ovat kyseenalaistaneet esimerkiksi valtaa ja auktoriteetteja sekä sitä, millaisista diskursseista historia koostuu, keiden historiaa kerrotaan ja kenen toimesta.⁴

Yksilöiden kautta onkin mahdollista kyseenalaistaa totuttu näkemys historiasta, toisaalta keskittyminen yksilöihin voi mahdollistaa uudenlaisen tutkimuskentän avaamisen. Se, keistä historiaa kulloinkin kirjoitetaan, kertoo maailmasta, jossa elämme juuri nyt. Vaikka historiaa on kirjoitettu unohdettujen ja marginaaliin jääneiden näkökulmasta jo pitkään, rakennettujen kaanonien taakse on jäänyt paljon tutkimatonta. Esimerkiksi länsimaisen klassisen musiikin historiaa kirjoitetaan 2020-luvun alussa uudelleen, kun sekä Suomessa että laajemmin Euroopassa on käynnissä useita hankkeita 1800- ja 1900-luvun unohdetuista nais-

³ Tarkoitamme tässä erityisesti ihmisiä, jotka eivät ole esimerkiksi julkisuuden henkilöitä tai muuten laajasti tunnettuja. Tähän näkökulmaan liittyy ajatus esimerkiksi siitä, että tutkimuksen kohteena olevien yksilöiden toimijuus, kokemukset ja ”oma ääni” tuodaan esiin käyttämällä aineistona heidän itsensä tuottamaa materiaalia, mikäli sellaista on saatavilla.

⁴ Ks. esim. Donnelly & Norton 2011, 40, 46–48, 66, 100, 145–148, 173, 175–176. Ks. myös viite 7 tässä artikkelissa.

säveltäjäistä. Jo 1990-luvulla alkanut feministinen naisäveltäjien tutkimus on esimerkiksi Suomessa vasta nyt alkanut murtaa käsitystä siitä, keiden kirjoittamaa musiikkia konserttitaloissa esitetään ja miten musii-kin kaanon on rakentunut.⁵

Yksilöä koskeva tutkimus on moninaistunut viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana, ja nykyisin elämäkerronnallisen tutkimuksen kenttää siivittää vilkas keskustelu, jota historioitsijat käyvät eri tulokulmista monitieteisellä tutkimuskentällä. Tartumme artikkelissa tähän keskusteluun ja pohdimme, mitä elämäkerronnan (*life writing*) tutkimus⁶ voi tarjota kulttuurihistorioitsijalle. Lähtökohtaisesti on tärkeä hahmottaa, että biografia/elämäkerta⁷ on monimuotoinen kirjoittamisen ja tutkimisen laji, jota harjoitetaan niin akateemisen kuin populaarin kirjoittamisen kentillä. Me kirjoitamme tässä artikkelissa elämäkerronnasta, johon biografinen tutkimus niin ikään sisältyy, akateemisen historian tutkimuksen kehyksessä.

⁵ Ks. Susanna Välimäen ja Nappu Koiviston tutkimushanke Säveltävistä naisista <https://www.suoni.fi/etusivu/saveltavat-naiset-suomessa-1700-luvun-lopulta-1900-luvun-alkuun> sekä artikkelisarja “A celebration of historical Finnish women who wrote music”, <https://fmq.fi/articles/>. Haettu 25.8.2022.

⁶ Ks. elämäkerrontaan liittyvästä historiasta ja metodologiasta esim. Kadar 1992; Stanley 1992; Jolly 2001; Smith & Watson 2010 (2001); Leader 2015; Stanley 2016; Douglas & Barnwell 2019; Summerfield 2019; Wagner-Egelhaaf 2019; Parsons & Chappell 2020. Elämäkerrontaan liittyvästä etiikasta ks. esim. Eakin 2004; Couser 2018. Omaelämäkerrallisen muistin ja elämäkerronnan suhteen välisestä tutkimuksesta ja metodeista ks. esim. Keightley & Pickering 2013; Brockmeier 2015.

⁷ Käytämme artikkelissa käsitteitä biografia ja elämäkerta limittäin, toisensa synonyymeinä. Ks. biografisesta/elämäkertatutkimuksesta historian tutkimuksessa ja biografia-termin määrittelystä esim. Caine 2019 (2010); Leskelä-Kärki 2013; Hakosalo et al. 2014; Halldórsdóttir et al. 2016; Possing 2017; Leskelä-Kärki 2017. Ks. myös esim. *Historiallisen Aikakauskirjan* teemanumero 4/2010 elämäkertatutkimuksesta. Erityisesti materiaalisen ja posthumanistisen käänteän myötä biografista tutkimusta on ilmestynyt enenevissä määrin myös ei-inhimillisistä olennoista. Esinebiografiasta ks. esim. Immonen 2016. Muunlajisten eläinten biografoista ks. esim. Krebber & Roscher 2018.

Elämäkerronta historiantutkimuksen kentällä

Miten hahmottaa elämäkerronnan käsitettä suhteessa elämäkertatutkimukseen (biografiaan)? Sekä biografinen että elämäkerronnallinen tutkimus ovat käsitelleet esimerkiksi kokemuksen, toimijuuden, kontekstin ja identiteetin käsitteitä suhteessa yksilöä koskevaan tutkimukseen ja sitä koskevan tiedon tuottamiseen. Henkilökohtaisten dokumenttien merkitykset ja käyttö ovat muuttuneet ja muovautuneet tutkimuskenttien kehityksen myötä. Esimerkiksi erilaisten omaelämäkerrallisten lähteiden kuten päiväkirjojen, kirjeiden ja muistelmien olemuksen, mahdollisuuksiin ja rajoituksiin on kiinnitetty yhä enenevässä määrin huomiota. Niiden kompleksisuus on tunnustettu ja tunnustettu sekä näkemys niiden autenttisuudesta kyseenalaistettu.⁸

Life writing, josta käytämme tässä siis suomennotta *elämäkerronta*, on yleinen termi, joka kuvaa sekä monimuotoisia kirjoituksia elämästä ja sen eri vaiheista että niitä erilaisia materiaaleja ja muotoja, joista elettyä elämää voi rakentaa, kuvata ja kertoa. Näitä kirjoituksia ovat esimerkiksi omaelämäkerrat, muistelmat, elämäkerrat, päiväkirjat, kirjeet, fiktiiviset (oma)elämäkerrat, matkakertomukset, oikeuspsyttäkirjat (*narratio* on alun perin lakitieteellinen termi), runot ja erilaiset digitaaliset muodot⁹ (kuten blogit, vlogit ja erilaiset sosiaalisen median alustojen päivitykset).¹⁰ Aineistot voivat olla myös muita kuin (pelkästään) kirjallisia kuten suullista muistitietoa, valokuvia, graffiteja, sarjakuvia ja muita materiaalisia muotoja.¹¹ Metodologisena käsitteenä elämäkerronta on elämäkertaa laajempi ja monitahoisempi.

Termin *life writing* ilmaantuminen kuvailemaan ja käsittämään monenlaisia henkilökohtaisen kirjoittamisen ja kertomisen muotoja on ollut tärkeä kehitysaskel humanistisissa ja sosiaalitieteissä, kuten histo-

⁸ Ks. päiväkirjojen tutkimuksesta ja lähdekritiikistä esim. Leskelä-Kärki et al. 2020; kirjeistä esim. Leskelä-Kärki et al. 2011; Tamboukou 2020, 157–164.

⁹ Elämäkerronnasta ja digitaalisista eri muodoista ks. esim. Poletti & Rak 2014. Erityisesti sosiaalisen median osalta ks. myös esim. Morrison 2019, 41–48.

¹⁰ Esim. Leader 2015, 1; Caine 2019 (2010), 66–67. Kaikkiaan termi on hyvin laaja ja joustava, mikä tekee siitä houkuttelevan ja hyödyllisen historiantutkijalle.

¹¹ Ks. esim. Burke 2001; Poletti 2020. Myös esim. Douglas & Barnwell 2019.

riointsija Barbara Caine huomioi. Termin käyttö yleistyi 1970-luvulla samaan aikaan, kun tutkijat eri aloilla alkoivat painottaa tavallisten, sorrettujen ja marginalisoitujen elämien ja kokemusten tutkimisen tärkeyttä – vaikka itsestä ja toisesta kertomisella (*autobiography* ja *biography*) lajina onkin jo vuosituhansia pitkä traditio.¹²

Akateemisessa maailmassa kiinnostus käsitteeseen nousi erityisesti suhteessa aiemman biografisen tutkimuksen jossain määrin jäykän ja rajoittavan luonteen kritiikkiin, joka koski sekä biografian ja biografisen tutkimuksen sisältöä että muotoa. Elämäkerronnan käsitteen käyttäminen ja soveltaminen tutkimuksessa on mahdollistanut myös uudenlaisten, julkaisemattomien tai aiemmin vähemmän arvostusta saaneiden aineistojen käytön. Siitä onkin muodostunut eräänlainen sateenvarjokäsite, jonka alle mahtuvat monenlaiset kirjoitukset, materiaalit ja muodot päiväkirjoista omaelämäkertoihin ja elämäkertoihin. Yhdistäviä tekijöitä näille moninaisille aineistoille ja muodoille ovat yksilön elämästä kertominen ja elämän tallentaminen sekä ”itsen” muodostaminen.¹³

Elämäkerrallisen käänteän kaksi suuntaa

Tällä hetkellä keskustelu monitieteisen elämäkerronnan tutkimuksen ja rajatumman historiantutkimuksellisen elämäkertatutkimuksen välillä on vilkasta. Tätä keskustelua voi hahmottaa kahden keskenään erilaisen keskustelunavauksen avulla. Yhtäältä suomalaisessa ja pohjoismaisessa keskustelussa 1990-luvulta lähtien vilkastunutta elämäkertatutkimusta on hahmotettu elämäkerrallisen käänteän kautta. Keskeisenä tässä käänteessä on nähty teoreettis-metodologisen keskustelun lisääntyminen, mikä on virittänyt elämäkerrallisen tutkimuksen tasoa kunnianhimoisemmaksi. Tämän 2000-luvulla virinneen uuden elämäkerralliseen tutkimukseen kohdistuvan kiinnostuksen taustalla

¹² Esimerkiksi jo antiikin ajalta on olemassa omaelämäkerrallisia tai sellaisiksi määriteltävissä olevia tekstejä. Ks. antiikin traditioista esim. Kosonen 2007. Margery Kempe kirjoitti tiettävästi ensimmäisen englanninkielisen omaelämäkerran 1400-luvulla. Toisaalta Alan Stewart on tuonut esiin, että termiä ”autobiography” ei käytetty kuin vasta vuonna 1796. Stewart 2018, 5.

¹³ Caine 2019 (2010), 63, 66–67.

on se muutos, joka historiantutkimusta on kohdannut 1960-luvulta lähtien. Merkittävimpinä suuntauksina voidaan pitää mikrohistoriaa ja nais-/sukupuolihistoriaa, jotka molemmat eri tavoin suuntasivat kiinnostusta yksilöön, kokemuksellisuuteen ja elämäntarinoihin. Vähitellen muotoutunut kansainvälinen ja monitieteinen oma/elämäkerrallisen tutkimuksen kenttä, jonka taustalla on feministisen ja jälkikolonialistisen tutkimuksen perinne, on vaikuttanut keskusteluihin paljon.¹⁴ Sittemmin 2000-luvun kuluessa oma/elämäkertatutkimusta (*auto/biography*) koskeva keskustelu on laajentunut väljemmäksi ja monitieteiseksi *life-writing*-tutkimuksen kentäksi, jossa keskustelua käydään erityisesti kirjallisuuden, kielen, sukupuolentutkimuksen, sosiologian, median ja nykykulttuurin tutkijoiden kesken. Historioitsijoita tällä kentällä on ollut vähemmän.¹⁵

Samaan aikaan, kun historioitsijat Pohjoismaissa keskustelivat elämäkerrallisen käänteän mahdollisuuksista¹⁶ ja siitä, voidaanko ylipääntään puhua elämäkerrallisesta käänteestä historiantutkimuksessa, jossa elämäkerrallista tutkimusta on aina tehty, hollantilaiset historioitsijat julkaisivat kaksi teosta, joissa biografian sijaintia historiantutkimuksessa pyrittiin hahmottamaan uudella tavalla. Tutkijat pohtivat elämäkertatutkimuksen paikkaa ja roolia erityisesti suhteessa, tai sille jopa vastakkaisena nähtyyn, elämäkerronnan (*life writing*) tutkimuskenttään. Hans Rendersin ja Binne de Haanin toimittamassa teoksessa *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing* (2014) biografista tutkimusta pyrittiin paaluttamaan vahvasti

¹⁴ Ks. elämäkertatutkimuksen traditioista laajemmin esim. Larsson 2001; Rosengren & Östling 2007; Caine 2019 (2010) (Caine on vaikuttanut pitkälti koko 2010-luvun keskusteluun); Leskelä-Kärki 2013; Hakosalo et al. 2014; Halldórsdóttir et al. 2016; Possing 2017.

¹⁵ Laajasti käytetty *auto/biography* -termi ilmestyi samoihin aikoihin *life writing* -termin kanssa. Sen avulla haluttiin yhä eksplisiittisemmin ilmaista, kuinka omaelämäkerta ja elämäkerta liittyvät muodon puolesta läheisesti toisiinsa ja kuinka elämäkerran kirjoittaminen sisältää usein jonkinlaista kirjoittajan omaelämäkerrallista osallisuutta – ajatuksia, joita on toki nostettu esiin ja käsitelty jo aikaisemminkin. Termit ovat vahvasti linkittyneet ja ovat hybridisiä suhteessa toisiinsa. Caine 2019 (2010), 63–64, 67–68. Termin lanseerasi kentälle 1990-luvun alussa brittiläinen sosiologi Liz Stanley, jonka tutkimus alalla on ollut urauurtavaa. Ks. Stanley 1992.

¹⁶ Ks. tästä keskustelusta Halldórsdóttir et al. 2016, 12–13.

juuri historiatieteeseen, jolloin monitieteinen ote ja etenkin elämäkerrontatutkimus nähtiin vääränä tapana kirjoittaa elämäkerta. Se on heidän mukaansa pelkästään ideologista, sorrettujen ryhmien oikeuksien puolustamista ja historian asettamista osaksi tällaista oikeuttamisen tehtävää. Ongelmana Renders ja de Haan näkivät paitsi ne tutkimussuuntaukset, joita elämäkerronta-tutkijat edustavat (feministinen, jälkikolonialistinen, narratiivinen ja poststrukturalistinen teoriakenttä) myös ne kohteet, joita tutkitaan: naiset, etniset vähemmistöt, holokaustin uhrin, homoseksuaalit ja ”värilliset” (Renders ja de Haan käyttävät käsitettä ’coloured’¹⁷) ihmiset. Rivien välistä on luettavissa, että juuri seksuaalisuuden, toiseuden ja rodun tutkimus on näille historioitsijoille ongelma.¹⁸

Muutaman vuoden päästä samat toimittajat ja pääosin samat kirjoittajat palasivat teoksessa *The Biographical Turn: Lives in History* (2016) biografian, historian tutkimuksen ja elämäkerrontatutkimuksen välisten suhteiden ruodintaan. Biografiaa tarkastellaan kyseisessä teoksessa niin osana humanistisia tieteitä kuin laajemmin akateemista yhteisöä. Katse on avarampi, vaikka toimittajat mainitsevat johdannossa pysyvän aiemman argumenttinsa takana ja näkevänsä isoja ongelmia elämäkerrontatutkimuksen ja biografian välillä. Tällä kertaa he ovat kuitenkin antaneet ”vastapuolelle” tilaa teoksessaan, ja siihen sisältyykin Craig Howesin¹⁹ kommentaariartikkeli edellisen kirjan syytöksiin elämäkerronnan kentän kapeudesta. Howes osoittaa artikkelissaan monet aiemmista väitteistä perättömiksi. Hän korostaa elämäkerrontatutkimuksen merkitystä ja tuo esiin, miten valtavasti elämästä kertomi-

¹⁷ Nykyään ”coloured” ja sen suora suomennos ”värillinen” katsotaan usein olevan alentavia termejä niiden historian vuoksi. Ks. esim. <http://www.fem-r.fi/sanasto/>. Haettu 25.8.2022.

¹⁸ Renders & Haan 2014a; Renders & Haan 2014b; Renders 2014; Haan 2014. Historian ja biografian teorian professori Hans Renders johtaa Hollannissa Biography Institute -nimistä yksikköä, ja hänen asemansa kansainvälisellä biografian tutkimuksen kentällä on vahva. Siksi ei ole yhdenkään millaisia näkemyksiä hän haluaa hankkeissaan edistää.

¹⁹ Craig Howes on Havaijilla toimivan Biography Institutin johtaja, kansainvälisen IABA-järjestön keskeinen toimija ja *Biography*-lehden päätoimittaja.

sen kenttä on 1980-luvulta lähtien muuttunut.²⁰ *The Biographical Turn*-teoksessa biografia nähdään ennen muuta historiatieteellisenä lajina, jossa on syytä keskittyä enemmän valtiollisten toimijoiden ja julkisen elämänalueen toimijoiden historiaan kuin esimerkiksi marginaalielämäkertoihin tai elämänkerronnan teoretisointiin sinänsä. Biografian teoria tarkoittaa tässä teoksessa ennen muuta lähdekritiikkiä, tutkijan objektiivista katsetta ja historiallisten tosiseikkojen huomioonottamista.²¹

Historiantutkimuksen näkökulmasta on toki helppo yhtyä näissä teoksissa esiintyviin vaatimuksiin kontekstualisoinnin merkityksestä, erilaisten arkistoaineistojen käytön tuntemuksesta sekä ajallisuuden tajun merkityksestä. Yhtä tärkeää on kuitenkin elämänkerrontatutkimuksen näkökulman tarjoama monitieteinen ote, joka tuo lisää nyansseja ja vivahteita siihen, miten menneistä ihmisistä kirjoitetaan. Lähteet eivät kerro meille vain faktoja tai tietoja, vaan ne muodostuvat erilaisten kirjallisten lajityyppien sisällä ja vaikuttavat siihen, miten ihmiset elämänsä kirjaavat esimerkiksi kirjeisiin tai päiväkirjoihin.²² Elämänkerronnan tutkijoiden kritisoiminen poliittisuudesta tai ideologisuudesta ja perinteisen biografian korostaminen objektiivisena ja ideologioista vapaana kenttänä jättää syryään sen tosiasian, että kaikki tutkimus on poliittista luonteeltaan. Biografia, joka niin pitkään on kytkeytynyt suurmiesten ja -naisten historian kirjaamiseen ja on ylipäätään ollut historian valtaapitävien laji, on erityisen sensitiivinen kenttä tästä aiheesta keskustelemiseen.²³ Kaikilla biografiaa tekevilla – ja toki laajemminkin historiantutkijoilla – on jokin tavoite ja päämäärä tutkimuksessaan. Sen ymmärtäminen ja esiin kirjoittaminen sekä tutkijan position reflektointi on tärkeää.

²⁰ Howes 2016. Artikkelin kautta saa hyvän kuvan keskeisistä alan toimijoista ja esimerkiksi akateemisista lehdistä, joissa elämän kerrontaan liittyviä keskusteluja käydään (erityisesti *Biography* vuodesta 1978, *A/B Autobiography Studies*, *Auto/Biography*, *Life Writing* 2004, *Journal of Historical Biography*, *European Journal of Life-Writing* (per 2012), *Journal of Modern Life Writing Studies*).

²¹ Renders & Haan 2016.

²² Ks. esim. Leskelä-Kärki et al. 2011; 2020. Ks. kontekstista esim. Liljeström 2004; Sarjala 2014.

²³ Ks. tästä keskustelusta esim. Possing 2017; Leskelä-Kärki 2017.

Näiden keskustelujen yhtenä lopputulemana voi katsoa, että 2000-luvun elämäkerrallinen käänne kertoo juuri uudenlaisesta teoreettisesta ja metodologisesta kiinnostuksesta elämän kerrontaa kohtaan. Kyse on kuitenkin siitä, miten teoreettisuus ja monitieteisyys ymmärretään. Meille tämän artikkelin kirjoittajille vuorovaikutus monitieteisen elämäkerronnan tutkimuksen kanssa on hedelmällinen lähtökohta. Juuri elämäkerronnan tutkimuksen sisällä käytävät keskustelut esimerkiksi erilaisten elämäkerrallisten aineistojen lajityypeistä ja kerronnallisuudesta mahdollistavat tuoreet teoreettiset avaukset myös historiantutkimuksessa. Historioitsijoiden vahva ammattitaito erilaisten aineistojen ja niihin liittyvän lähdekriittisen pohdinnan suhteen saa lisää voimaa elämäkerronnan tutkimuksen kentältä.

Lopuksi pohdimme, miten erään nuoren naisen päiväkirjatekstit avautuvat uudenlaisen kulttuurihistoriallisen elämäkerronnan tutkimuksen aineistoiksi. Tarkastelemme millaisia teoreettis-metodologisesti empiirisiä tutkimisen, lukemisen ja tulkinnan tapoja elämäkerronnan näkökulma edistää.

Kirjoittamalla eletty elämä

On jo 26. päivä, kun tätä kirjoitan. Olen tehnyt joka päivä muistiinpanoja, muuten tietysti en osaisi kirjoittaa mitään.²⁴

Milloin vain on tilaisuutta, pitää kirjoittaa. Niin nytkin kirjoitin siksi kunnes käteni hermostui.²⁵

Kirsti Teräsvuoren (1899–1988) syyskuussa 1919 ja tammikuussa 1923 kirjaamien päiväkirjamerkintöjen myötä olemme elämäkerronnan tutkimuksen ytimessä. Häneltä on jäänyt laaja omaelämäkerrallinen aineisto, jota on mahdollista tarkastella elämäkerronnan ja erityisesti omaelämäkertatutkimuksen metodologian avulla. Päiväkirja-aineiston kohdalla niiden erityistä luonnetta nimenomaan historiallisina, aikaan ja paikkaan kiinnittyvinä omaelämäkerrallisina aineistoina ei voitane

²⁴ Teräsvuori 19: 15.9.1919, 2547.

²⁵ Teräsvuori 116: 1.1.1923, 9064.

ohittaa tutkimuskysymyksistä riippumatta. Tässä tapauksessa elämänkerronnan ja omaelämäkertatutkimuksen metodologian käytön lähtökohtana on ajatus siitä, että tutkimus on kulttuurihistoriallinen ja suuntautuu menneeseen elämään omaelämäkerrallisen aineiston eli Teräsvuoren päiväkirjojen avulla. Tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu ennen muuta Teräsvuoren kirjoittamiseen sekä päiväkirjaan kirjoituskehystenä ja -konventiona.²⁶

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelmissa sijaitseva Teräsvuoren arkisto koostuu yhteensä 22 kotelosta, joista valtaosa sisältää päiväkirjoja ja päiväkirjakonsepteja. Päiväkirjan kirjoittamisen Teräsvuori aloitti 17-vuotiaana vuonna 1916, jolloin hän keskeytti koulunkäynnin psyykkisen ja fyysisen sairastelun vuoksi. Tämä määrittä hänen loppuelämänsä vaiheita, eikä hän ollut kodin ulkopuolisessa työssä tai perustanut perhettä. Päiväkirjaansa hän kirjasi elämäänsä yksityiskohtaisesti ja kirjallisen kunnianhimoisesti lähes päivittäin. Kirjoittaminen jatkui koko Teräsvuoren loppuelämän ajan, ja hän myös puhtaaksikirjoitti itse vuosien 1916–1934 päiväkirjansa alun perin pikakirjoituksella kirjoittamistaan teksteistä. Mittava aineisto sisältää kaikkiaan kymmeniä tuhansia sivuja kirjoitettua tekstiä.²⁷ Teräsvuoren elämää voisi tämän aineiston perusteella luonnehtia kirjalliseksi elämäksi, niin perustavanlaatuisesti kirjoittaminen hänen elämistään ja olemistaan määrittä. Hänen määrältään erittäin runsas päiväkirjasarjansa kattaa ajallisesti pitkän ajanjakson, ja se päästää menneisyyden yksilön lähelle ainutlaatuisella tavalla.²⁸

Teräsvuori edustaa ”tavallista” tai ”tunteimatonta” ihmistä eli henkilöä, joka ei ollut elinaikanaan yleisesti tunnettu tai julkisuuden henkilö vaan pikemminkin yksityiseen elämänpiiriin sulkeutunut, unohdettu-

²⁶ Ks. elämänkerrontaan ja päiväkirjatutkimukseen liittyvästä metodologiasta yleisesti esim. Cardell 2019, 90–95; Heimo 2019, 213–219; Ben-Amos & Ben-Amos 2020; Hooks 2020; Leskelä-Kärki et al. 2020.

²⁷ Teräsvuori toi itse ensimmäiset päiväkirjansa arkistoon vuonna 1974. Teräsvuoren veljentytär luovutti toisen osan aineistoa arkistoon hänen kuolemansa jälkeen. Sjö on ensimmäinen, joka on tutkinut Teräsvuoren päiväkirjoja. Ks. Sjö 2020, 138–139. Ks. yleisesti arkistojen ja arkistoaineistojen tutkimuksesta esim. Dever et al. 2009; Hyttinen & Kivilaakso. 2010; Moore et al. 2017; Hupaniitti & Peltonen 2021.

²⁸ Sjö 2020, passim.

kin.²⁹ Päiväkirjat avaavat sekä naisten kirjoittamisen traditiota ja marginalisoitujen (sairaiden) tyttöjen historiaa 1900-luvun alun Suomessa että kerronnan ja kokemuksen tutkimuksen monitieteistä kenttää. Oleellista on tässä tapauksessa lähestyä päiväkirjoja sekä tutkimusmateriaalina eli tutkimuksen lähteenä että itsearvoisesti omana kirjoittamisen muotonaan eli tutkimuksen kohteena.

Päiväkirja-aineistoja on tärkeää tarkastella osana aikansa historiallisia, kulttuurisia, sosiaalisia, poliittisia ja materiaalisia konteksteja. Sisältöä lukiessa ja analysoitaessa sekä kontekstualisoivaa kokonaiskuvaa tavoiteltaessa on otettava huomioon sekä päiväkirjojen tekstuaalisuus (tähän liittyvät esimerkiksi lajin konventiot ja muodot sekä niiden historia) että niiden materiaalisuus eli millaisia päiväkirjat ovat fyysisinä esineinä, millä niitä on kirjoitettu, millaista käsiala on, onko päiväkirjoissa varsinaisten merkintöjen ohella muita, esimerkiksi marginaaleihin tehtyjä merkintöjä, että löytyykö päiväkirjoista tahroja, korjauksia tai yliviivauksia. On tutkittava, mistä Teräsvuori kirjoitti, miksi hän kirjoitti ja miten hän kirjoitti. Millaiset olivat kirjoittamisen mahdollisuudet, että kirjoittamisen tilat? Editoiko Teräsvuori tekstejään? Entä kenelle hän päiväkirjojaan lopulta kirjoitti ja säilytti: itselleen, ystävälleen, tulevalle lukijalle? Minkälaiset intiimin, yksityisen ja julkisen rajat päiväkirjoihin piirtyvät? Päiväkirjan kerrontaa huomioiva elämäkerronnan metodologia ottaa huomioon, mikä päiväkirja on sekä millaisia käytäntöjä sen kirjoittamiseen liittyy.³⁰

Teräsvuoren ja hänen päiväkirja-aineistonsa kohdalla on tärkeää tarkastella, millaisista erilaisista palasista ja näkökulmista yksittäinen elämä rakentuu. Tutkijan on pohdittava, miten tällainen laaja, arkistojen kätköistä löytynyt omaelämäkerrallinen aineisto voi tuottaa käsitteitä elämästä ja historiasta. Millaisen muodon päiväkirjan muotoinen elämä ja historia saa, kun muu aineisto jää hyvin rajalliseksi? Päiväkirjat herättävätkin kysymään, keiden elämät ovat kirjoittamisen ja tutkimisen arvoisia. Tutkimusasetelmiin ja -näkökulmiin sekä niihin

²⁹ ”Tavallisten ihmisten” elämäkerronnasta ja tutkimuksesta ks. myös esim. Lyons 2007; Halldórsdóttir 2014, 172–184; 2016, 81–97; Stanley 2020, 165–181. Myös esim. Leskelä-Kärki 2016, 187–206.

³⁰ Ks. esim. Sjö 2020, myös Sjö & Leskelä-Kärki 2020. Ks. myös Leskelä-Kärki et al. 2020, jonka monissa artikkeleissa on käsitelty kattavasti juuri näitä päiväkirjoihin liittyviä tekstuaalisia ja materiaalisia tekijöitä.

liittyviin valintoihin vaikuttaa oleellisesti tutkijan rooli näiden valintojen tekijänä ja tuottajana. Kirsti Teräsvuoren tuottama päiväkirjadokumentti laajentaa kuvaa historiasta ja rikkoo käsityksiä niin sanotuista suurista historiankertomuksista, joiden kaanoniin ovat mahtuneet vain jotakin ”suurta” ja ”merkittävää” aikaansaaneet henkilöt.

Elämäkerronnan tutkimuksen kohteet ja aineistot vaativat tarkkaa eettistä pohdintaa. Tutkimustapoihin vaikuttaa se, ovatko kyseessä elävät vai kuolleet henkilöt, sisältyykö aineistoihin erityistä arkaluonteista materiaalia, milloin, missä ja miten aineisto on tuotettu, miten ja mihin se on säilytetty (esimerkiksi johonkin julkiseen arkistoon vai isovanhempien vintille) sekä miten tutkija itse aineistoa kerää, käsittelee ja säilöö. Toisinaan henkilöt ja heidän tuottamansa materiaalit tulee eettisistä syistä anonymisoida tai pseudonymisoida (juridisesti täydellistä anonymiteettia on hyvin vaikea taata etenkin teknologian kehityksen myötä). Toisinaan eettistä on nimenomaan puhua henkilöistä heidän nimillään, kuten esimerkiksi Kirsti Teräsvuorta ja hänen päiväkirjaaineistoaan koskevassa tutkimuksessa on päädytty tekemään. Keskiössä ovat Kirsti itse ja hänen kerronnallinen toimijuutensa, jolloin kirjoittajan esiin nostaminen ja hänelle ikään kuin ”äänen antaminen” muodostuvat tärkeiksi lähtökohdiksi. Tietosuojalain tarjoamissa puitteissa eettisiä kysymyksiä on arvioitava jokaisessa yksilöä ja hänen elämänsä koskevassa tutkimuksessa tapauskohtaisesti, ja arviointia on tehtävä koko tutkimusprosessin ajan.³¹

***

Olemme tässä artikkelissa pohtineet, miten elämäkerronnan tutkimukseen liittyvät näkökulmat avartavat käsityksiämme yksilöistä ja heistä kertovista lähteistä. Menneisyydestä säilyneet päiväkirjat, kirjeet ja muistelmat samoin kuin 2000-luvun somepostaukset, blogitarinat tai snapchat-viestit eivät kerro eletystä elämästä sinänsä, vaan niihin kietoutuvat monimutkaisesti eletyn elämän, kerrotun tarinan ja tekstuaa-

³¹ Ks. päiväkirjoihin liittyvistä etiikasta esim. Sjö & Leskelä-Kärki 2020, 35–38. Myös Leskelä-Kärki et al. 2020. Historiantutkimukseen ja esimerkiksi henkilötietoihin liittyvästä etiikasta yleisesti ks. esim. Lidman et al. 2017. Myös esim. Vainio-Korhonen 2018.

lisuuden tasot. Näin ne laventavat historiallisen tiedon ja ymmärryksen horisonttia. Eletyt elämät ja niistä jätetyt sekä kerrotut jäljet näyttävät yksilöt suhteessa toisiinsa mutta myös suhteessa ympäröivään materiaaliseen maailmaan sekä niihin olosuhteisiin, joissa he ovat eläneet ja joissa heitä tutkitaan.

Lähteet

Arkistolähteet

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma (SKS KIA), Helsinki
Kirsti Teräsvuoren päiväkirjat 19 ja 116.
Kirsti Teräsvuoren arkisto. Kotelo 1.

Tutkimuskirjallisuus

- Ben-Amos, Batsheva & Ben-Amos, Dan (toim.): *The Diary: The Epic of Everyday Life*. Indiana University Press 2020.
- Brockmeier, Jens: *Beyond the Archive: Memory, Narrative, and the Autobiographical Process*. Oxford University Press 2015.
- Burke, Peter: *Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence*. Reaktion Books 2001.
- Caine, Barbara: *Biography and history*. Red Globe Press 2019 (2010).
- Cardell, Kylie: Life Narrative Methods for Working With Diaries. Teoksessa Kate Douglas & Ashley Barnwell (toim.) *Research Methodologies for Autobiography Studies*. Routledge 2019, 90–95.
- Couser, Thomas G.: *Vulnerable Subjects: Ethics and Life Writing*. Cornell University Press 2018.
- Dever, Maryanne, Newman, Sally & Vickery, Ann: *The Intimate Archive: Journeys through Private Papers*. National Library of Australia 2009.
- Donnelly, Mark & Norton, Claire: *Doing History*. Routledge 2011.
- Douglas, Kate & Barnwell, Ashley (toim.): *Research Methodologies for Autobiography Studies*. Routledge 2019.
- Eakin, Paul John (toim.): *The Ethics of Life Writing*. Cornell University Press 2004.

- Hakosalo, Heini, Jalagin, Seija, Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi: Johdanto: Elämää suurempaa. Teoksessa Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila & Heidi Kurvinen (toim.) *Historiallinen elämä: Biografia ja historiantutkimus*. SKS 2014.
- Halldórsdóttir, Erla Hulda: Elämä kirjeissä: Miten representoida jo representoitua elämää. Suom. Heini Hakosalo. Teoksessa Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila & Heidi Kurvinen (toim.) *Historiallinen elämä: Biografia ja historiantutkimus*. SKS 2014, 172–185.
- Halldórsdóttir, Erla Hulda: A biography of her own: The historical narrative and Sigríður Pálsdóttir (1809–1871). Teoksessa Erla Hulda Halldórsdóttir, Tiina Kinnunen, Maarit Leskelä-Kärki & Birgitte Possing (toim.) *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*. k&h 2016, 81–100.
- Halldórsdóttir, Erla Hulda, Kinnunen, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit: Doing biography. Teoksessa Erla Hulda Halldórsdóttir, Tiina Kinnunen, Maarit Leskelä-Kärki & Birgitte Possing (toim.) *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*. k&h 2016, 7–34.
- Heimo, Anne: The Diary as a Life Story: Working With Documents of Family and Migration. Teoksessa Kate Douglas & Ashley Barnwell (toim.) *Research Methodologies for Auto/biography Studies*. Routledge 2019, 213–219.
- Hooks, Angel R. (toim.): *Diary as a literature: Through the lens of multiculturalism in America*. Vernon Press 2020.
- Howes, Craig: What are we turning from? Research and ideology in biography and life writing. Teoksessa Hans Renders, Binne de Haan & Jonne Harmsma (toim.) *The Biographical turn: Lives in History*. Routledge 2016, 165–175.
- Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.): *Arkistot ja kulttuuriperintö*. SKS 2021.
- Hyttinen, Elsi & Kivilaakso, Katri (toim.): *Lukemattomat sivut: Kirjallisuuden arkistot käytössä*. SKS 2010.
- Immonen, Visa: Sotkuinen aineellisuus: Menneisyyden merkityksistä ja ihmiskeskeisyydestä esineiden ajallisuuteen. *Historiallinen Aikakauskirja 2* (2016), 190–200.
- Jolly, Margaretta (toim.): *Encyclopedia of Life Writing: Autobiographical and Biographical Forms*. Fitzroy Dearborn 2001.
- Kadar, Marlene (toim.): *Essays on Life Writing: From Genre to Critical Practice*. University of Toronto Press 1992.
- Keightley, Emily & Pickering, Michael (toim.): *Research Methods for Memory Studies*. Edinburgh University Press 2013.
- Kosonen, Päivi. *Isokrateesta Augustinukseen: Johdatus antiikin omaelämäkerralliseen kirjallisuuteen*. Atena 2007.
- Krebber, André & Roscher, Mieke (toim.): *Animal Biography. Re-framing Animal Lives*. Palgrave Macmillan 2018.
- Larsson, Lisbeth: *Sanning och konsekvens: Marika Stiernstedt, Ludvig Nordström och de biografiska berättelserna*. Nordstedt 2001.

- Leader, Zachary (toim.): *On Life-Writing*. Oxford University Press 2015.
- Leskelä-Kärki, Maarit: Samastumisia ja etäännyksiä: Elämäkerta historian-tutkimuksen kysymyksenä. Teoksessa Rami Mähkä & Asko Nivala (toim.) *Tulkinnan polkuja*. k&h 2013, 25–48.
- Leskelä-Kärki, Maarit: Remembering mother: Relations and memory in the biographical project on Minna Krohn (1841–1917). Teoksessa Erla Hulda Halldórsdóttir, Tiina Kinnunen, Maarit Leskelä-Kärki & Birgitte Possing (toim.) *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*. k&h 2016, 187–208.
- Leskelä-Kärki, Maarit: *Toisten elämät: Kirjoituksia elämäkerroista*. Avain 2017.
- Leskelä-Kärki, Maarit, Lahtinen, Anu & Vainio-Korhonen, Kirsi (toim.): *Kirjeet ja historiantutkimus*. SKS 2011.
- Leskelä-Kärki, Maarit, Sjö, Karoliina & Lalu, Liisa (toim.): *Päiväkirjojen jäljillä: Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino 2020.
- Lidman, Satu, Koskivirta, Anu & Eilola, Jari (toim.): *Historiantutkimuksen etiikka. Gaudeamus* 2017.
- Liljeström, Marianne: Kokemukset ja kontekstit historiankirjoituksessa. *Feministinen tietäminen: Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino 2004, 141–166.
- Lyons, Martyn (toim.): *Ordinary Writings, Personal Narratives: Writing Practices in 19th and early 20th-century Europe*. Peter Lang 2007.
- Moore, Niamh, Salter, Andrea, Stanley, Liz & Tamboukou, Maria (toim.): *The Archive Project: Archival Research in the Social Sciences*. Routledge 2017.
- Morrison, Aimée: Social, Media, Life Writing: Online Lives at Scale, Up Close, and In Context. Teoksessa Kate Douglas & Ashley Barnwell (toim.) *Research Methodologies for Autobiography Studies*. Routledge 2019, 41–48.
- Parsons, Julie M. & Chappell, Anne (toim.): *The Palgrave Handbook of Autobiography*. Palgrave Macmillan 2020.
- Poletti, Anna: *Stories of the Self: Life Writing after the Book*. New York University Press 2020.
- Poletti, Anna & Rak, Julie (toim.): *Identity Technologies: Constructing the Self Online*. The University of Wisconsin Press 2014.
- Possing, Birgitte: *Understanding Biographies: On Biographies in History and Stories in Biography*. Kääntänyt Gaye Kynoch. University Press of Southern Denmark 2017.
- Renders, Hans & Haan, Binne de: Introduction: The Challenges of Biography Studies. Teoksessa Hans Renders & Binne de Haan (toim.) *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*. BRILL 2014a.
- Renders, Hans & Haan, Binne de: Biography in Academia and the Critical Frontier in Life Writing: Where Biography Shifts into Life Writing. Teoksessa Hans Renders & Binne de Haan (toim.) *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*. BRILL 2014b, 169–176.

- Renders, Hans & Haan, Binne de: The Eclipse of Biography in Life Writing. Teoksessa Hans Renders & Binne de Haan (toim.) *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*. BRILL 2014c, 177–194.
- Renders, Hans, Haan, Binne de & Harmsma, Jonne: The biographical turn: Biography as critical method in the humanities and in society. Teoksessa Hans Renders, Binne de Haan & Jonne Harmsma (toim.) *The Biographical turn: Lives in History*. Routledge 2016.
- Rosengren, Henrik & Östling, Johan (toim.): *Med livet som insats: Biografin som humanistisk genre*. Sekel Bokförlag 2007.
- Sarjala, Jukka: Päätymätön yksilö: Henkilöhistorian muuntuva kohde. *Ennen & Nyt* 6 (2014). <http://www.ennenjanyt.net/2014/06/paattymaton-yksilo-henkilohistorian-muuntuva-kohde-2/>. Haettu 15.1.2020.
- Sjö, Karoliina: Päiväkirjakertomus (sairaasta) itsestä ja elämästä: Kirsti Teräsvuoren vuosien 1916–1918 päiväkirjojen äärellä. Teoksessa Maarit Leskelä-Kärki, Karoliina Sjö & Liisa Lalu (toim.) *Päiväkirjojen jäljillä: Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino 2020, 137–152.
- Sjö, Karoliina & Leskelä-Kärki, Maarit: Päiväkirja, minuus ja historia. Teoksessa Maarit Leskelä-Kärki, Karoliina Sjö & Liisa Lalu (toim.) *Päiväkirjojen jäljillä: Historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen*. Vastapaino 2020.
- Smith, Sidonie & Watson, Julia: *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*. University of Minnesota Press 2010 (2001).
- Stanley, Liz: *The Auto/Biographical I: The Theory and Practice of Feminist Auto/Biography*. Manchester University Press 1992.
- Stanley, Liz (toim.): *Documents of Life Revisited: Narrative and Biographical Methodology for a 21st Century Critical Humanism*. Routledge 2016.
- Stanley, Liz: Letter-Writing and the Actual Course of Things: Doing the Business, Helping the World Go Round. Teoksessa Julie M. Parsons & Anne Chappell (toim.) *The Palgrave Handbook of Auto/Biography*. Palgrave Macmillan 2020, 165–183
- Stewart, Alan: *The Oxford History of Life-Writing: Volume 2. Early Modern*. Oxford University Press 2018.
- Sulkunen, Irma: *Naisen kutsumus: Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Hanki ja jää 1989.
- Sulkunen, Irma: *Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita*. Hanki ja jää 1995.
- Sulkunen, Irma: *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla*. Hanki ja Jää/Gaudeamus 1999.
- Summerfield, Penny: *Histories of the self: Personal Narratives and Historical Practice*. Routledge 2019.
- Tamboukou, Maria: Epistolary Lives: Fragments, Sensibility, Assemblages in Auto/Biographical Research. Teoksessa Julie M. Parsons & Anne Chappell (toim.) *The Palgrave Handbook of Auto/Biography*. Palgrave Macmillan 2020, 157–164.

Vainio-Korhonen, Kirsi: Historiantutkimus, vastuullisuus ja tietosuoja. *Tieteessä tapahtuu* 4 (2018), 3–7. <https://journal.fi/tt/article/view/71088/32771>.
Haettu 25.3.2021.

Wagner-Egelhaaf, Martina (toim.): *Handbook of Autobiography / Autofiction. Volume I: Theory and Concepts*. De Gruyter 2019.